

Még 1869-ben Zsendovics Józseffel, Zsasskovszky Józseffel, Vincze Alajossal, Katinszky Gyulával, Bydeskuthy Gyulával kezdeményezte az Egri Egyházmegyei Közlöny című folyóirat megindítását, amelynek ő lett az első szerkesztője.

1921. március 25-én Egerben hunyt el élete 86. évében. Földi maradványait az egri Főszékesegyházi kriptában helyezték örök nyugalomra.

Források és irodalom: Az Egri Érseki Levéltár: Zágoni Debreczeni Jánosra vonatkozó személyi iratok. – A hajdúböszörményi és a karcagi egyházközség iratai. – *Baráczius József*: Zágoni Debreczeni János gyémántmisés pap. Egri Egyházmegyei Közlöny. 1918. évf. – *Baráczius József*: Cipruság Debreczeni János koporsójára. Egri Egyházmegyei Közlöny. 1921. évf. – *Gulyás Pál*: Magyar írók élete és munkái. V. Bp. 1943. – *Koncz Akos*: Az egri egyházmegyei papok az irodalom terén. Eger 1892. – *Kriston Endre*: Debreczeni János 1836–1921. Egri Egyházmegyei Közlöny. 1921. évf. – *Szimyei József*: Magyar írók élete és munkái. II. Bp. 1893.

Szecső Károly

Magyarország forgalmi pénzei 1892–1914 között¹

Habár az 1892. évi XVII–XXI. törvénycikk² bevezették a koronát, mint új pénzegységet, kizárólagos törvényes értékű azonban csak 1900. január 1-jén vált az Osztrák-Magyar Monarchia területén. Ettől kezdve az összes állami, törvényhatósági és községi pénztár, valamint hivatal számadásait, az összes állami bevételt és kiadást kötelezően koronában kellett vezetni. A koronaérték felváltotta az 1858 óta érvényes ún. osztrák (forint) értéket. A régi és az új pénzrendszer értékegyége között az átváltási arány: 1 forint = 2 korona lett. Az érmeforgalommal kapcsolatban a koronaértékben való kötelező számítás bevezető törvénycikk úgy rendelkezett, hogy az előző pénzrendszer ezüst 1 forintosait korlát-

¹ Jelen tanulmány része a szerző doktori disszertációjának. A korona pénzrendszer tanulmányozásához rendelkezésre álló, általam is felhasznált levéltári és könyvtári források mennyisége óriási, s szép számmal lehet találni idegen nyelvű forrásokat és szakirodalmi munkákat is. A korszak magyar fém- és papírpénzeit, valamint a valutarendezés hátterét bemutató legfontosabb magyar nyelvű szakirodalmi munkák a következők: *Dr. Fellner Frigyes*: A valuta rendezése Magyarországon. Különös tekintettel a készpénzfizetések megkezdésére. Magyar Közgazdasági Könyvtár VI. Grill Károly Könyvkiadó-vállalat, Bp. 1911.; *Dr. Varga István*: Az újabb magyar pénztörténet és egyes elméleti tanulságai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1964.; *Rádóczy Gyula*: A legújabb kori magyar pénzek. (1892–1981). Corvina Kiadó, Bp. 1984.; *Dr. Égető Emese*: Az Osztrák-Magyar Monarchia pénzrendszere a századforduló idején. In: Pénzügyi Szemle, 1987. 4. sz. 297–307. old.; *Dr. Sára János*: A Habsburg-uralkodók kora és pénzverése Magyarországon. 1526–1918. Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, Bp. 1991.; *Kövér György*: Az Osztrák-Magyar Bank 1878–1914. In: *Bácsi Tamás* (szerk.): A Magyar Nemzeti Bank története I. Az Osztrák Nemzeti Banktól a Magyar Nemzeti Bankig. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1993. 259–341. old.; *Leányfalusi Károly-Nagy Ádám*: A korona-fillér pénzrendszer. Magyarország fém- és papírpénzei 1892–1925. Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, Bp. 2006.; *Adamovszky István*: Magyarország bankjegyei. A koronarendszer. 1892–1925. Reflex Kft, Bp. 2006.; *Dr. Garami Erika*: Pénztörténet. TAS–11 Kft, Bp. 2007.; *Adamovszky István*: Magyar érme katalógus. 1892–2008. adamo-ker bt., Bp. 2008.; *Adamovszky István*: Magyar bankjegy katalógus. 1759–1925. adamo-ker bt., Bp. 2009.

² 1892. XVII. Törvény-cikk [a továbbiakban tc. – a szerző] a koronaérték megállapításáról. In: *Corpus Juris Hungarici*. Magyar Törvénytar. [A továbbiakban MT. – A szerző.] 1892–1893. évi törvénycikkek. Millenniumi emlékkiadás. Jegyzetekkel ellátta: *Dr. Márkus Dezső*. Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, Bp. 1897. 282–288. old., továbbá: Budapesti Közlöny. [A továbbiakban BpK. – A szerző.] Hivatalos lap. 1892. 183. sz. augusztus 11. 1–2. old.; Pénzügyi Közlöny. [A továbbiakban PK. – A szerző.] A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium alá rendelt hatóságok, hivatalok és közegek számára. Kiadja a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium. 1892. 17. sz. augusztus 11. 949–956. old.; 1892. XVIII. tc. a magyar korona országainak kormánya és a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormánya között az érme- és pénzrendszerre vonatkozólag kötendő szerződésről. In: MT. 1892–1893. 289–296. old.; BpK. 1892. 183. sz. augusztus 11. 2–4. old.; PK. 1892. 17. sz. augusztus 11. 957–966. old.; 1892. XIX. tc. az aranyforintra szóló kötelezettségnek koronaértékbeli aranyérmekben való teljesítéséről. In: MT. 1892–1893. 296. old.; BpK. 1892. 183. sz. augusztus 11. 4. old.; PK. 1892. 17. sz. augusztus 11. 966–967. old.; 1892. XX. tc. az osztrák-magyar bank alapszabályai 87. cikkének kiegészítéséről. In: MT. 1892–1893. 297. old.; BpK. 1892. 183. sz. augusztus 11. 4. old.; PK. 1892. 17. sz. augusztus 11. 968–969. old.; 1892. XXI. tc. némely államadósság bevéltásáról s a koronaérték behozatalára szükséges arany beszerzéséről. In: MT. 1892–1893. 297–299. old.; BpK. 1892. 183. sz. augusztus 11. 5. old.; PK. 1892. 17. sz. augusztus 11. 969–972. old.

lan mennyiségben el kell fogadni, vagyis nem váltópénz, hanem értékpénz szereppel bírnak. Emiatt tiszta aranyvaluta helyett ún. sánta aranyvalutáról beszélhetünk a Monarchia valutarendszerének tárgyalásakor. Tiszta aranyvaluta esetén csak az arany értékpénz lehetett volna korlátlan fizetési eszköz, s az ezüstpénz csak korlátolt mennyiségben elfogadható váltópénz. Mindenesetre tény, a Monarchia ezüstalapú pénzrendszere helyébe az aranyalapú lépett.

Az 1892. augusztustól 1899. decemberig tartó éveket – legalábbis az érmék tekintetében – a régi forint-krajcár és az új korona-fillér pénzrendszer pénzeinek „együtt élése” jellemezte: megkezdődött a régi fém-pénzek forgalomból való bevonása, ezzel párhuzamosan pedig az újak kibocsátása. Ezt az időszakot nyugodtan hívhatjuk „átmeneti korszak”-nak. A valutarendezés azonban még korán sem volt befejezettnek mondható, számos intézkedésre volt szükség e téren. Többek között ki kellett vonni az államjegyeket és a régi bankjegyeket a forgalomból, hiszen az 1881-től kiadott osztrák értékű forintértékre szóló bankjegyek egésze és az ugyanezen időtől kezdve kiadott államjegyek egy része még forgalomban volt 1899 végén. Az osztrák értékű fém- és papírpénzek teljes bevonására csak 1900 után került sor, mert időre volt szükség ahhoz, hogy a korona pénzrendszer érméi és bankjegyei kellő mennyiségben rendelkezésre álljanak. Ugyancsak fontos volt a készpénzfizetés, vagy ahogy a korszakban nevezték, a készfizetés felvételének kérdése, vagyis hogy bárki korlátlan mennyiségben átválthassa bankjegyeit aranyérmékre a bankfiókokban. Ez az 1859-es osztrák–olasz–francia háború óta fel volt függesztve, s a Monarchia fennállása idején így is maradt.

Az 1899: XXXI–XXXVIII. törvénycikkek³ újabb lépések a teljes valutarendezés irányába tett törekvéseknek, melyek a fém- és papírpénzek tekintetében egyaránt fontos intézkedéseket fogantatosítottak.

Magyarország fém-pénzei 1892–1899 között

Az 1892. évi valutarendezést szolgáló törvénycikkek értelmében nemsokára el kezdték bevonni a forgalomból az osztrák értékű fém- és papírpénzeket. E folyamat több évig tartott.

1892. december 31-ei határidővel vonták ki a forgalomból az ún. konvenciók pénzrendszer (1753–1857) még forgalomban lévő 3, 5, 10 és 20 krajcáros, 1 és 2 forintos, valamint 1, ½ és 1 koronatalléros érméit. E rendelkezés kiterjedt az 1870: XXIV. tc. alapján bevont 1848. és 1849. évszámmal kivert 6 pengő krajcárosokra is, melyeket – az anyagérték megtérítése ellenében – ez idáig még elfogadtak az állami pénztárak és hivatalok fizetesként vagy átváltás végett. Szintén nem fogadhatták el a többé az ún. levantei tallérokat (1780), melyeknek törvényes fizetési ereje már korábban megszűnt.⁴

A régi érmék kivonása mellett megkezdődött az újak kibocsátása is. 1893. április 1-től forgalomba kerültek az 1 és 2 filléres bronzérmék. Kibocsátásuk arányában az állami pénztárak megkezdték az

³ 1899: XXXI. tc. az államjegyekből álló függő adósság teljes beváltásáról. In: MT. 1899. évi törvénycikkek. Bp., 1900. 220–225. old.; BpK. 1899. 219. sz. szeptember 23. 6–7. old.; PK. 1899. 27. sz. október 1. 1765–1771. old.; XXXII. tc. a koronaérték megállapításáról szóló 1892: XVII. tc. kiegészítéséről. In: MT. 1899. 225–226. old.; BpK. 1899. 219. sz. szeptember 23. 3. old.; PK. 1899. 27. sz. október 1. 1771–1773. old.; 1899: XXXIII. tc. az 1892: XVIII. t.c. alapján a magyar korona országainak kormánya és a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormánya között az érme- és pénzrendszerre vonatkozólag kötött szerződést kiegészítő pótszerződésről. In: MT. 1899. 227–228. old.; BpK. 1899. 219. sz. szeptember 23. 3. old.; PK. 1899. 27. sz. október 1. 1773–1775. old.; 1899: XXXIV. tc. az Osztrák-magyar bank által kibocsátandó tiz-koronás bankjegyekről. In: MT. 1899. 229–236. old.; BpK. 1899. 219. sz. szeptember 23. 4–5. old.; PK. 1899. 27. sz. október 1. 1776–1782. old.; 1899: XXXV. tc. a magyar korona országainak kormánya és a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormánya között a m. kir. pénzügyminisztérium és a csász. kir. pénzügyminisztérium által az Osztrák-magyar banknál arany értékmérekben teljesített, illetőleg teljesítendő lefizetések tárgyában kötendő egyezményről. In: MT. 1899. 236–240. old.; BpK. 1899. 219. sz. szeptember 23. 5–6. old.; PK. 1899. 27. sz. október 1. 1783–1787. old.; 1899: XXXVI. tc. a koronaértékben való közközelező számítás behozataláról, az általános érme-forgalom rendezéséről és a koronaértéknek a jogviszonyra való alkalmazásáról. In: MT. 1899. 241–247. old.; BpK. 1899. 219. sz. szeptember 23. 6–7. old.; PK. 1899. 27. sz. október 1. 1788–1793. old.; 1899: XXXVII. tc. az Osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbításáról. In: MT. 1899. 247–283. old.; BpK. 1899. 220. sz. szeptember 24. 1–10. old.; PK. 1899. 27. sz. október 1. 1794–1841. old.; 1899: XXXVIII. tc. az Osztrák-magyar bankot cselekvőleg illető, eredetileg 80 millió a.é. forintot tevő államadósság tárgyában kötendő új egyezményről. In: MT. 1899. 283–284. old.; BpK. 1899. 220. sz. szeptember 24. 10. old.; PK. 1899. 27. sz. október 1. 1842–1843. old.

⁴ „A m. kir. pénzügyminiszternek 55. 093. számú körrendelete a pengőpénzláb ezüst érméinek bevonása tárgyában.” 1892. augusztus 23. In: Magyarországi Rendeletk Tára. [A továbbiakban MRT. – A szerző.] Kiadja a Magyar Királyi Belügyminisztérium. 1892. 1950–1951. old.; BpK. 1892. 199. sz. szeptember 1. 2. old.; PK. 1892. 19. sz. szeptember 5. 1014–1015. old.

osztrák értékű 4 krajcáros réz váltópénnel bevonását. A be nem vont 4 krajcárosok még forgalomban maradtak.⁵

Május 1-től forgalomba hozták a nikkelt 10 és 20 filléres váltópénzeket. Ezzel párhuzamosan megkezdték az osztrák értékű 20 krajcáros ezüst váltópénnel bevonását.⁶

Május 16-án kezdődött az ezüst 1 koronás váltópénzek forgalomba hozatala.⁷

Június 1-től forgalmon kívül helyezték az osztrák értékű 2 és 1 forintos ezüst értékű érmeiket, bár az állami pénztárak és hivatalok július 31-ig fizetésekor vagy átváltáskor még elfogadták.⁸

Szintén június 1-től szűnt meg az osztrák veretű egyesületi tallérok és kettőstallérok forgalmi szerepe is. Ezen érmeiket június 30-ig fogadták el az állami pénztárak és hivatalok fizetésekként vagy átváltás végett.⁹

1895. január 1-től forgalmon kívül helyezték az osztrák értékű 20 krajcáros ezüst és 4 krajcáros réz váltópénzt. Az állami pénztárak és hivatalok azonban még fizetésekor vagy beváltás végett december 31-ig elfogadták őket.¹⁰

1897. január 1-től már az osztrák értékű 5 és 10 krajcáros ezüst váltópénzek sem voltak többé forgalomban. Fizetésekként vagy beváltás végett az állami pénztárak és hivatalok 1898. december 31-ig fogadták el ezen érmeiket.¹¹ Közben az 1895: L.I. tc.¹² értelmében 1 millió darab 1 koronás ezüstérme készült a Millennium alkalmából. Ezek emlékérmek, melyek azonban forgalmi érmeiként 1896. május 15-től kezdődően¹³ ténylegesen résztvettek a forgalomban.

1898. július 1-jén bevonták a forgalomból az osztrák értékű 5/10 és 1 krajcáros réz váltópénzt. Az állami pénztárak és hivatalok azonban még 1899. december 31-ig fizetésekor vagy beváltáskor elfogadni tartoztak.¹⁴

Magyarország papírpénzei 1892–1899 között

Az 1892-es valutatörvények rendelkezései értelmében hamarosan megkezdődött az államjegyek bevonása is. Az 1894: XXIV. tc.¹⁵ elrendelte az államjegyekből álló 312 millió forintos közös függő adósságból – egyelőre – 200 millió forint beváltását. A beváltás elsősorban az 1888. július 1-jei keltezésű

⁵ „A m. kir. pénzügyminiszternek 19. 147. számú rendelete a koronaértékre szóló bronzérmék forgalomba hozatala s az old. é. négykrajcáros váltópénnel bevonása tárgyában.” 1893. március 28. In: MRT. 1893. 563–564. old.; BpK. 1893. 75. sz. április 1. 1. old.; PK. 1893. 8. sz. április 1. 245–248. old.

⁶ „A m. kir. pénzügyminiszternek 27. 671. számú rendelete a koronaértékre szóló nikkelt-érmék forgalomba hozatala s az a. é. húskrajcáros ezüstváltópénnel bevonása tárgyában.” 1893. április 25. In: MRT. 1893. 749–750. old.; BpK. 1893. 100. sz. május 2. 5. old.; PK. 1893. 11. sz. május 2. 299–300. old.

⁷ „A m. kir. pénzügyminiszternek 27. 688. számú rendelete a koronaértékre szóló egykoronás ezüstérmék forgalomba hozatala tárgyában.” 1893. május 3. In: MRT. 1893. 949. old.; BpK. 1893. 110. sz. május 14. 1–2. old.; PK. 1893. 12. sz. május 14. 308–309. old.

⁸ „A m. kir. pénzügyminiszternek 24. 151. számú rendelete az ausztriai értékű két és negyed forintos ezüst értékű érmeik forgalmon kívül helyezése tárgyában.” 1893. április 8. In: MRT. 1893. 741–742. old.; BpK. 1893. 86. sz. április 15. 1. old.; PK. 1893. 9. sz. április 20. 269. old.

⁹ „A m. kir. pénzügyminiszternek 1170/P.M. számú rendelete az osztrák veretű egyesületi tallérok és egyesületi kettőstallérok forgalmon kívül helyezése tárgyában.” 1893. április 19. In: MRT. 1893. 747–748. old.; BpK. 1893. 92. sz. április 22. 1. old.; PK. 1893. 10. sz. április 27. 292–293. old.

¹⁰ „A m. kir. pénzügyminiszternek 46. 903. számú rendelete az ausztriai értékű 20 kros ezüstváltópénnel és 4 kros rézváltópénnel forgalmon kívül helyezése tárgyában.” 1894. június 23. In: MRT. 1894. 1092–1093. old.; PK. 1894. 18. sz. június 26. 307–308. old.

¹¹ „A m. kir. pénzügyminiszternek 1895. évi 92. 675. számú rendelete az ausztriai értékű 10 és 20 krajcáros ezüst váltópénnel bevonása tárgyában.” 1895. december 20. In: MRT. 1895. 1670–1671. old.; BpK. 1895. 296. sz. december 22. 1. old.; PK. 1895. 34. sz. december 22. 671–672. old.

¹² 1895: L.I. tc. egy millió egy-koronásnak az ezredéves ünnepélyek alkalmára való veretése tárgyában. In: MT. 1894–1895. évi törvények. Bp., 1897. 321–322. old.; BpK. 1895. 299. sz. december 28. 1. old.; PK. 1896. 1. sz. január 1. 3–4. old.

¹³ „A m. kir. pénzügyminiszter 1896. évi 1454. számú rendelete az ezredéves ünnepélyek alkalmára vert egykoronás érmék forgalomba hozatala tárgyában.” 1896. május 15. In: MRT. 1896. 1178–1179. old.; BpK. 1896. 122. sz. május 24. 2. old.; PK. 1896. 14. sz. május 24. 311–312. old.

¹⁴ „A m. kir. pénzügyminiszter 1897. évi 40. 918. számú rendelete az ausztriai értékű 1 krajcáros és 1 krajcáros rézváltópénnel bevonása tárgyában.” 1897. május 23. In: MRT. 1897. 776–777. old.; BpK. 1897. 136. sz. június 15. 2. old.; PK. 1897. 16. sz. június 15. 368–369. old.

¹⁵ 1894: XXIV. tc. a közös függő adósság egy részének beváltásáról. In: MT. 1894–1895. 151–155. old.; BpK. 1894. 167. sz. július 24. 1–2. old.; PK. 1894. 21. sz. július 24. 367–373. old.

osztrák értékű 1 forintos államjegy útján történt. A magánforgalomban 1896. január 1-től szűnt meg törvényes fizetőeszköz szerepe. A magyar és osztrák állami pénztárak és hivatalok azonban fizetesképpen vagy átváltás végett még június 30-ig elfogadták. 1896. július 1-től 1899. december 31-ig az 1 forintosokat már csak átváltani lehetett más törvényes fizetési eszközre, mely viszont államjegy nem lehetett.¹⁶

1897. december 31-ig az 1 forintosok mellett annyi 5 és 50 forintos államjegyet is be kellett váltani, amennyi a 200 millió forint eléréséhez volt szükséges. Ezen 5 és 50 forintosok beváltása úgy történt, hogy az állami pénztárakban lévőket, vagy e törvény életbelépése után oda bekerülteket 1897 végéig – a 200 millió forint eléréséig – visszatartották.¹⁷ Az államjegyek pótlására 1894–1895-ben évente 20–20 millió forint értékben terveztek ezüst 1 koronásokat kiadni. Ezen kívül ezüst 1 forintos értékűk, illetve bankjegyek képezték a további 160 millió forintot kitevő összeget. Az osztrák és a magyar pénzügyminisztérium ezeket az Osztrák–Magyar Banktól [a továbbiakban OMB – a szerző] kellett beszerezze, mégpedig úgy, hogy a kvóta arányának megfelelően 160 millió forint értékben arany 20 koronásokat fizetett be a banknál. Magyarországra ennek értelmében 48 millió forint befizetése hárult. Ezután a két pénzügyminisztérium kívánság szerint ezüst értékű pénzt vagy bankjegyet kellett kapjon a két főintézetől. A befizetett 20 koronások a bank éreklézetéhez tartoztak.

A beváltott és megsemmisített államjegyek összegét levonták a közös költségre beváltandó függő adósság összegéből. Az államjegyek ily módon csökkenő összege nem volt újra növelhető. A 200 millió forint összegű államjegyek beváltásának folyamatát a közös függő államadósság ellenőrzésére kiküldött országos bizottság ellenőrizte.¹⁸

A 160 millió forint arany 20 koronásokban való befizetése – néhány százezer forint kivételével – a két pénzügyminisztérium részéről már 1896. júniusára megtörtént. Ezek ellenében az államjegyek beváltására fizetési eszközként ezüstöt és bankjegyet vehettek át. A fennmaradó államjegyekből álló függő adósság teljes beváltásáról 1899-ben rendelkeztek.

Mint láthatjuk, 1892–1899 között rendelkezések születtek az osztrák értékű fémpénzek forgalomból való kivonásával, illetve az új, koronaértékű fémpénzek forgalomba hozatalával kapcsolatban. Ezeknek hátterében az a törekvés állt, hogy a koronát kizárólagos törvényes értékű tegeyk mind Ausztriában, mind pedig Magyarországon. Erre 1900. január 1-jén került sor. Az 1892. augusztustól 1899. decemberig tartó időszakot viszont még az „egymás mellett élés” jellemezte, vagyis, hogy a régi forint-fillér és az új korona-krajcár pénzrendszer pénzei egyaránt forgalomban voltak, mint törvényes fizetőeszközök. Ezért hívhatjuk ezen időszakot „átmeneti korszak”-nak.

A papírpénzek esetében azt láthatjuk, hogy az 1881-től kiadott osztrák értékű bankjegyek egésze, míg az ugyanezen időtől kezdve kibocsátott államjegyek egy része forgalomban volt 1899 végén. Az osztrák értékű fém- és papírpénzek teljes bevonására csak 1900 után került sor.

Magyarország fémpénzei 1900–1914 között

A korona, mint kizárólagos törvényes érték bevezetését követően 1900. március 15-én új címletet hoztak forgalomba, az 5 koronás ezüst váltópénzt, úgy, hogy amennyi osztrák értékű 5 forintos államjegy került beváltásra az OMB pénztárainál, akkora értékben bocsátottak ki magyar és osztrák 5 koronásokat¹⁹. Magyarországra ezen összeg 30%-a esett. 1900. december 31-ig a Monarchiában összesen 3 840 630 db 5 koronás vertek ki és bocsátottak forgalomba. A már 1893-tól forgalomban lévő 1 koronás ezüst váltópénzekből ugyanezen időszakig 60 004 752 darabot vertek, ebből 59 982 000 db forgalomba is került, a többi készletben maradt. A többi, szintén 1893-tól forgalomban lévő érméből a következő mennyiség került forgalomba: 20 filléresből 54 000 000 db; 10 filléresből 71 958 000 db (42 000 db

¹⁶ „A m. kir. pénzügyminiszternek 55. 863. számú körrendelete az ausztriai értékű egy-forintos államjegyek fölmondása és beváltása tárgyában.” 1894. július 24. In: MRT. 1894. 1119–1120. old.; BpK. 1894. 167. sz. július 24. 3. old.; PK. 1894. 21. sz. július 24. 373–374. old.

¹⁷ 1894: XXIV. tc. III. cikk. In: M.T. 1894–1895. 152. old.

¹⁸ Az elmondottakat bővebben ld. 1894: XXIV. tc. i. m. IV-X. cikk. In: MT. 1894–1895. 153–155. old.

¹⁹ „A m. kir. pénzügyminiszter 1900. évi 16.728. számú rendelete, a koronaértékre szóló ötkoronás ezüst érmék forgalomba hozatala tárgyában.” 1900. március 8. In: MRT. 1900. 336–337. old.; BpK. 1900. március 10. 56. sz. 1–2. old.; PK. 1900. 7. sz. március 10. 223–224. old.; „A m. kir. pénzügyminiszter 1900. évi 16.729. szám alatt kibocsátott hirdetménye, a koronaértékre szóló ötkoronás ezüst érmék ismertetése tárgyában.” 1900. március hó. In: MRT. 1900. 337–339. old.; BpK. 1900. március 2. 49. sz. a 4. old. utáni számozatlan lapon a magyar és az osztrák veretű 5 koronások elő- és hátlapjának fotója látható. Továbbá: Bp K. 1900. március 10. 56. sz. 2. old.; PK. 1900. 7. sz. március 10. 224–227. old.

készletben maradt); 2 filléresből 161 845 919 db (87 636 618 db készletben maradt); 1 filléresből 30 789 721 db (22 625 792 db készletben maradt).²⁰

A következő években folytatódott az érmék kibocsátása. 1908. január 1-jén újabb magyar veretű 5 koronás ezüstérmék, valamint 100 koronás arany értékérmék kerültek forgalomba, 1907-es évszámmal, Ferenc József uralkodásának 40. évfordulója alkalmából.²¹ Magyarországnak – magyar felfogás szerint – Ferenc József csak 1867-es magyar királlyá koronázása óta volt törvényes uralkodója, s nem 1848 óta. 1908-as évszámmal az osztrák kormány viszont osztrák veretű jubileumi 1 és 5 koronás ezüst-, valamint 10, 20 és 100 koronás arany forgalmi emlékérmé veretéséről intézkedett, így emlékezve meg Ferenc József 1848-as trónralépésének 60. évfordulójáról.²²

1912-ben forgalomba helyeztek egy új címetet, a 2 koronás, magyar és osztrák veretű ezüstérmét.²³

Habár 1899. december 31-ig rendeletekkel bevonták a forgalomból a régi pénzrendszer érméit, s ezután beváltási kötelezettségük megszűnt, mivel a lakosságnál még sok ilyen érme volt, 1900–1902 között újabb rendeletekkel próbálták teljesen bevonni őket. A 20, 10 és 5 krajczáros ezüstérmék beváltását 1900. január 26-án a magyar pénzügyminiszter rendelete²⁴ egy évvel meghosszabbította, amikor is névértékük feléért váltották be őket az állampénztárak és az adóhivatalok új érmékre. Ez a határidő sem bizonyult elegendőnek, így 1901. február 8-án 1902. február 15-ig meghosszabbították a beváltás határidejét, majd 1902. január 22-én újból, további rendelkezéssel.²⁵ Erre azonban később már nem volt szükség.

Az 1900. február 9-én hozott rendelet pedig intézkedett az 1 és 5/10 (fél) krajczárosok először június 30-ig teljes névértékben történő beváltásáról, július 1-től 1901. június 30-ig a névérték felében történő beváltásáról, végül egy 1901. június 17-ei rendelet a névérték feléért való beváltásról további rendelkezéssel intézkedett.²⁶ Erre azonban már nem került sor.

A 2 és az ¼ forintos ezüstérmék az 1901. január 23-ai rendelet értelmében súlyuk függvényében a pénzvero hivatalnál beválthatóak voltak.²⁷

²⁰ BpK. 1901. január 23. 19. sz. 1. old. Terjedelmi okokból nem célok e tanulmányomban tárgyalni a címben foglalt időszakban kibocsátott érmék mennyiségét évekre lebontva.

²¹ „A m. kir. pénzügyminiszter 1907. évi 140 336. számú rendelete, a százkoronás arany emlék- és értékérmék, valamint az ötkoronás ezüst emlék-érmék forgalomba hozataláról és ismertetéséről.” 1907. december 31. In: MRT. 1907. II. kötet. 2279–2281. old.; BpK. 1907. január 1. 1. sz. 5. old.; PK. 1908. 1. sz. január 1. 10–12. old.

²² „A m. kir. pénzügyminiszter által az 1908. évi 140 308/907. szám alatt kiadott hirdetmény az ausztriai veretű egykoronás emlékérmék ismertetéséről.” 1908. február 20. In: MRT. 1908. 179–180. old.; BpK. 1908. február 27. 48. sz. 2. old.; PK. 1908. 6. sz. március 1. 263–264. old.; „A m. kir. pénzügyminiszter 1908. évi 45.259. szám alatt kiadott hirdetménye az ausztriai veretű tíz- és huszkoronás arany emlék-érmék ismertetéséről.” 1908. május 1. In: MRT. 1908. 788–790. old.; BpK. 1908. május 8. 106. sz. 4. old.; PK. 1908. 13. sz. május 10. 681–682. old.; „A m. kir. pénzügyminiszter 1908. évi 66 303. számú hirdetménye, az ausztriai veretű öt koronás ezüst emlékérmék ismertetéséről.” 1908. június 15. In: MRT. 1908. 1088–1089. old.; BpK. 1908. június 18. 139. sz. 175–176. old.; PK. 1908. 16. sz. június 20. 842–843. old.

²³ „A m. kir. pénzügyminiszter 1912. évi 49 337. számú rendelete, a koronaértékre szóló két-koronás ezüst érmék forgalomba hozataláról.” 1912. május 7. In: MRT. 1912. 598–601. old.; BpK. 1912. május 15. 110. sz. 2–3. old.; PK. 1912. 14. sz. május 20. 331–333. old.

²⁴ „A m. kir. pénzügyminiszter 1900. évi 111 422/1899. számú rendelete, az ausztriai értékű 20, 10 és 5 krajczáros ezüstérmék kivételes beváltásának engedélyezése tárgyában.” 1900. január 26. In: MRT. 1900. 115–116. old.; BpK. 1900. február 1. 25. sz. 1. old.; PK. 1900. 4. sz. február 1. 137–138. old.;

²⁵ „A m. kir. pénzügyminiszter 1901. évi 10 137. számú rendelete, az ausztriai értékű 20, 10 és 5 kros ezüstérmék kivételes beváltására kitűzött határidő meghosszabbítása tárgyában.” 1901. február 8. In: MRT. 1901. 212. old.; BpK. 1901. február 10. 34. sz. 2. old.; PK. 1901. 4. sz. február 10. 143. old.; „A m. kir. pénzügyminiszter 1902. évi 2122. számú rendelete, az ausztriai értékű 20, 10 és 5 kros ezüstérmék kivételes beváltására kitűzött határidő meghosszabbítása tárgyában.” 1902. január 22. In: MRT. 1902. 208–209. old.; BpK. 1902. február 1. 26. sz. 1. old.; PK. 1902. 3. sz. február 1. 35. old.

²⁶ „A m. kir. pénzügyminiszter 1900. évi 8122. számú rendelete, az ausztriai értékű 1 és 1 kr-os érmék pótlólagos beváltása tárgyában.” 1900. február 9. In: MRT. 1900. 237–238. old.; BpK. 1900. február 15. 36. sz. 2. old.; PK. 1900. 5. sz. február 15. 168–169. old.; „A m. kir. pénzügyminiszter 1901. évi 46 388. számú rendelete, az a. é. 1 és 5/10 (fél) krajczáros rézváltópénz beváltására kitűzött határidő meghosszabbítása tárgyában.” 1901. június 17. In: MRT. 1901. 466. old.; BpK. 1901. június 20. 140. sz. 1. old.; PK. 1901. július 20. 426–427. old.

²⁷ „A m. kir. pénzügyminiszter 1901. évi 96 712/1900. számú rendelete, a forgalmon kívül helyezett a. é. 2 ftrtos ezüstérmékkel leendő elbánás, valamint ezeknek és az a. é. 1 ftrtos érméknek kivételes beváltása tárgyában.” 1901. január 23. In: MRT. 1901. 210–211. old.; BpK. 1901. február 1. 27. sz. 3. old.; PK. 1901. 3. sz. február 1. 130–131. old.

Magyarország papírpénzei 1900–1914 között

1900. szeptember 20-án került forgalomba a korona pénzrendszer első bankjegye, a 20 koronás címlet.²⁸

Az új kiadásokkal párhuzamosan megkezdődött a régi állam- és bankjegyek bevonása is. Az 1901. augusztus 10-ei rendelet értelmében, a Monarchiában szeptember 1-jével megszűnt az 1881-es 5 és az 1884-es 50 forintos államjegy kiadása és átváltása, fizetni azonban a magánforgalomban még 1903. február 28-áig lehetett velük, míg a Monarchia állami pénztárai és hivatalai 1903. augusztus 31-ig fogadták el fizetesképpen, 1907. augusztus 31-ig pedig átváltás végett. A rendelet egyúttal közli, hogy 1901. szeptember 2-án megkezdődik az 1900. március 31-ei keltezésű 10 koronás bankjegyek kiadása, az 1899: XXXIV. tc. értelmében 160 millió korona erejéig.²⁹ Mivel 64 millió korona erejéig az 1900. március 8-ai rendelet már intézkedett 5 koronás ezüstérmék kiadásáról, e két címlet 224 milliós összege volt hivatott pótolni a közös költségen beváltandó ugyanakkora összegű államjegyeket.

1901. szeptember 1-jei rendelet intézkedett az 1880. május 1-jei keltezésű osztrák értékű 10 forintos bankjegy beváltásáról. Az OMB fő- és fiókintézetei 1903. február 28-ig fogadták el fizetesképp és átváltásképpen. Ez év március 1-től augusztus 31-ig már csak az OMB két főintézete (Budapest és Bécs) fogadta el ily formában, szeptember 1-től 1909. augusztus 31-ig már ezek is csak átváltás végett.³⁰

1902. május 17-ei rendelet gondoskodott a harmadik új címletű bankjegy, az 50 koronás forgalomba helyezéséről, mely május 26-án meg is kezdődött.³¹

Október 20-tól forgalomba helyezték a negyedik címletet, a 100 koronás bankjegyet is, ezzel párhuzamosan pedig bevonták az 1880. május 1-jei keltezésű 100 forintos bankjegyeket. Az OMB fő- és fiókintézetei 1904. április 30-ig fogadták el őket fizetesképp és átváltás céljából. Ezután október 31-ig a két főintézet még elfogadta fizetesképp és átváltás végett, azonban a többi bankintézet már csak átváltásként. November 1-től már csak a két főintézet fogadta el átváltás végett, 1910. október 31-ig.³²

1903. január 2-től forgalomba helyezték az ötödik bankjegycímletet, az 1000 koronást is, ezzel párhuzamosan pedig bevonták az 1880. május 1-jei keltezésű 1000 forintos bankjegyet, amelyet az OMB fő- és fiókintézetei fizetesképp és átváltás végett 1904. június 30-ig fogadtak el. Ezután december 31-ig a két főintézet még ugyanígy elfogadta, míg 1905. január 1-től 1910. december 31-ig már csak átváltás céljából.³³

1905. február 25-én sor került az első koronás címletű bankjegy cseréjére is. Ekkor helyezték forgalomba az új, 1904. január 2-ai keltezésű 10 koronást, s vele párhuzamosan az 1899: XXXVII. tc. 89. cikke értelmében bevonták az 1900. március 31-ei keltezésűeket. Ismételten hivatkoztak az 1899: XXXIV. tc. 88. cikkére, valamint az 1899. szeptember 21-én kiadott császári rendeletre, melyek szerint az OMB 160 millió korona összeg erejéig jogosult 10 koronás bankjegyeket kibocsátani. Az új bankjegyeket abban a mértékben helyezték forgalomba, amilyen mértékben haladt az 1900-as 10 koronások, illetve az 1884-es 50 forintos államjegyek bevonása. A Monarchia két államának és az OMB főtanácsának megegyezése értelmében a régi 10 koronásokat az OMB fő- és fiókintézeteinél 1907. február 28-ig

²⁸ „Hirdetmény az osztrák-magyar bank 1900. évi március hó 31-éről keltezett 20 koronára szóló bankjegyeinek kibocsátása tárgyában.” 1900. szeptember 8. In: BpK. 1900. szeptember 11. 207. sz. 3. old.; PK. 1900. 23. sz. szeptember 11. 791–793. old.

²⁹ „A m. kir. pénzügyminister 1901. évi 58 136. számú rendelete, az államjegyekből álló függő adósság teljes beváltása és a tízkoronás bankjegyeknek az osztrák-magyar bank által leendő kiadása tárgyában.” 1901. augusztus 10. In: MRT. 1901. 508–514. old.; BpK. 1901. augusztus 13. 185. sz. 2–3. old.

³⁰ „A m. kir. pénzügyminister 1901. évi 2571. P. M. számú rendelete, az a. é. 10-forintos bankjegyek behívása és bevonása tárgyában.” 1901. szeptember 2. In: MRT. 1901. 649–650. old.; BpK. 1901. szeptember 4. 202. sz. 2–3. old.

³¹ „A m. kir. pénzügyminister 1902. évi 39 441. számú rendelete, az osztrák-magyar bank 1902. évi január hó 2-áról keltezett, 50 koronára szóló bankjegyeinek kibocsátására vonatkozó hirdetmény közzététele tárgyában.” 1902. május 17. In: MRT. 1902. 514–518. old.; BpK. 1902. május 18. 114. sz. 3. old.; PK. 1902. 13. sz. május 20. 224–226. old.

³² „A m. kir. pénzügyminister 1902. évi 77 844. számú rendelete, a 100 koronára szóló bankjegyek kibocsátása és az a. é. 100 forintra szóló bankjegyek bevonása tárgyában.” 1902. október 7. In: MRT. 1902. 1009–1013. old.; BpK. 1902. október 10. 233. sz. 3–4. old.; PK. 1902. 25. sz. október 10. 484–488. old.

³³ „A m. kir. pénzügyminister 1902. évi 103 279. számú rendelete, az 1000 koronára szóló bankjegyek kibocsátása és az ausztriai értékű 1000 fra szóló bankjegyek bevonása tárgyában.” 1902. december 18. In: MRT. 1902. 2059–2064. old.; BpK. 1902. december 21. 293. sz. 3–4. old.; PK. 1902. 33. sz. december 21. 725–728. old.

fogadták el fizetés- vagy átváltásképpen, ez volt tehát a bevonás határideje. Ettől kezdve az OMB bankintézetei még 1903. február 28-ig elfogadták átváltás végett.³⁴ 1908. június 22-én megkezdődött a 20 koronás bankjegyek cseréje is. Ezen a napon hozták az 1907. január 2-i keltezésű 20 koronásokat forgalomba, az 1899: XXXVII. tc. 89. cikke értelmében, az OMB alapszabályainak 111. cikkét figyelembe véve, korlátolt mennyiségben. Az OMB-nek az alapszabályok 88. cikkében megállapított feltétlen kicserélési kötelezettsége tehát e bankjegyekre nem vonatkozott. Az új bankjegyek kibocsátása a régi, 1900. március 31-ei keltezésű 20 koronások bevonásával arányosan történt. A két kormány és az OMB főtanácsának megállapodása értelmében az OMB fő- és fiókintézeteinél a régi 20 koronásokat 1910. június 30-ig fizetesképp, vagy átváltás végett elfogadták, ez volt tehát a bevonás határideje. Ettől kezdve 1916. június 30-ig az OMB bankintézetei már csak átváltás végett fogadták el őket, míg ezt követően a bankalapszabályok értelmében az OMB többé nem volt köteles beváltani.³⁵

1910. augusztus 22-én forgalomba hozták az új, 1910. január 2-ai keltezésű 100 koronásokat, s megkezdtek az 1902. január 2-ai keltezésű 100 koronások bevonását, melyeket az OMB fő- és fiókintézetei 1912. augusztus 31-ig fogadtak el fizetesképp, vagy átváltás végett. Ezt követően 1918. augusztus 31-ig a fenti intézetek már csak átváltásként fogadták el őket. Ezzel az OMB-nek az alapszabályok 89. cikkében foglalt beváltási kötelezettsége megszűnt.³⁶

Az 1910-es 100 koronások kevés időt töltöttek a forgalomban. 1912. december 23-tól az OMB fő- és fiókintézetei megkezdtek az új, 1912. január 2-ai keltezésű 100 koronások kibocsátását³⁷, s az 1913. május 29-ei rendelettel bevonták a még csak mintegy két és fél éve forgalomba hozott „régii” 100 koronásokat. E bankjegyeket az OMB fő- és fiókintézeteinél 1915. május 31-ig fogadták el fizetesképp, vagy beváltás végett. Ezután, 1921. május 31-ig már csak átváltás végett, tovább az OMB alapszabályainak 89. cikke értelmében nem voltak kötelesek átváltani.³⁸

1913. szeptember 29-én folytatódott a bankjegycsere, amikor is az OMB forgalomba helyezte az 1913. január 2-ai keltezésű 20 koronást. Az új 20 koronások a régiék bevonásával arányosan kerültek forgalomba. 1914. január 2-ától megkezdtek az 1907. január 2-i keltezésű 20 koronás bankjegyek bevonását. A két kormány és az OMB főtanácsának megállapodása értelmében az OMB fő- és fiókintézetei 1915. december 31-ig fogadták el fizetesképp, vagy átváltás végett. Ezután, 1921. december 31-ig az OMB bankintézetei már csak átváltás végett, utána pedig már erre sem voltak kötelezve.³⁹

³⁴ „A m. kir. pénzügyminiszter 1905. évi 13 529. számú rendelete, az osztrák–magyar bank 1900. évi március 31-ről keltezett, 10 koronára szóló bankjegyeinek bevonása és 1904. évi január 2-ről keltezett, 10 koronára szóló bankjegyek kibocsátása tárgyában.” 1905. február 14. In: MRT. 1905. 181–186. old.; BpK. 1905. 37. sz. február 15. 1–2. old.; PK. 1905. 6. sz. február 20. 147–151. old.

³⁵ „A m. kir. pénzügyminiszter 1908. évi 63.657. számú rendelete, az osztrák–magyar bank 1900. március 31-ről keltezett, 20 K-ra szóló bankjegyeinek bevonásáról és 1907. január 2-ről keltezett 20 K-ra szóló bankjegyeinek kibocsátásáról.” 1908. június 11. In: MRT. 1908. 1084–1087. old.; BpK. 1908. 134. sz. június 12. 2. old.; PK. 1908. 16. sz. június 20. 838–842. old.

³⁶ „A m. kir. pénzügyminiszter 1910. évi 73 738. számú rendelete, az Osztrák–magyar bank 1902. évi január 2-áról keltezett 100 koronára szóló bankjegyeinek kibocsátása tárgyában.” 1910. augusztus 11. In: MRT. 1910. 596–599. old., csatolva mellé: „Hirdetmény új, 1910. évi január 2-áról keltezett 100 koronás bankjegyek kibocsátása és az 1902. évi január hó 2-áról keltezett 100 koronás bankjegyek bevonása tárgyában.” 1910. június 23.; BpK. 1910. 184. sz. augusztus 12. 1. old.; PK. 1910. 20. sz. augusztus 18. 600–604. old.

³⁷ „A m. kir. pénzügyminiszter 1912. évi 143 647. számú rendelete, az Osztrák–magyar bank 1912. évi január 2-áról keltezett 100 koronára szóló bankjegyeinek kibocsátásáról.” 1912. december 12. In: MRT. 1912. 2491–2494. old., csatolva mellé: „Hirdetmény az 1912. évi január hó 2-áról keltezett, 100 koronára szóló új bankjegyek kibocsátása tárgyában.” 1912. november 28.; BpK. 1912. 283. sz. december 12. 4–5. old.; PK. 1912. 34. sz. december 20. 1675–1678. old.

³⁸ „A m. kir. pénzügyminiszter 1913. évi 57 410. számú rendelete, az 1910. évi január 2-áról keltezett 100 koronás bankjegyek bevonásáról.” 1913. május 29. In: MRT. 1913. 997–998. old., csatolva mellé: „Hirdetmény az 1910. évi január hó 2-áról keltezett 100 koronás bankjegyek bevonása tárgyában.” 1913. április 24.; BpK. 1913. 123. sz. május 31. 2. old.; PK. 1913. 14. sz. június 1. 857–858. old.

³⁹ „A m. kir. pénzügyminiszter 1913. évi 115 039. számú rendelete, az osztrák–magyar bank 1907. évi január hó 2-áról keltezett, 20 koronára szóló bankjegyeinek bevonásáról és 1913. évi január hó 2-áról keltezett, 20 koronára szóló bankjegyeinek kibocsátásáról.” 1913. szeptember 20. In: MRT. 1913. 1606–1610. old., csatolva mellé: „Hirdetmény az osztrák–magyar bank 1913. évi január hó 2-áról keltezett, 20 koronára szóló bankjegyeinek kibocsátása és az 1907. évi január hó 2-áról keltezett, 20 koronára szóló bankjegyeinek bevonása tárgyában.” 1913. augusztus 28.; BpK. 1913. 217. sz. szeptember 21. 3–4. old.; PK. 1913. 24. sz. szeptember 21. 1097–1101. old.

Nem mehetünk el szó nélkül a gyors bankjegycserék mellett. Ezek oka a nagy méreteket öltő bankjegyhamisításokban keresendő, amely jelenség a papírpénzek terén nem új keletű, hanem már a papírpénz kibocsátás kezdetétől létezett. A XX. század elején a papírpénzek előállításának folyamán még nem voltak olyan biztonságtechnikai eljárások, mint manapság. Több címetet is hamisítottak, így pl. az 1907-es 20, illetve az 1910-es 100 koronást is, melyről körrendeletben tájékoztatták a pénzügyi hatóságokat és az állami pénztárakat, a hamisítványok jellemzőinek leírásával az egyes címletek kapcsán.⁴⁰ Előbbi megjelent Bécsben, Prágában és Triesztben is, tehát egymástól távoli helyeken, ami azt feltételezi, hogy jelentős számú hamisítvány készülhetett. A hamisítványok több ponton, pl. színben, papírvastagságban és egyebekben is eltértek a valódi bankjegyektől, tehát egy élesebb szemű ember képes volt felismerni őket. Egy példa, hogyan is „dolgozott” egy hamisító: „A hamisító a valódi bankjegy magyar és német képeről photomechanikai úton és rajzolással a kék jegyképről és az alapnyomatról nyomtató lemezeket készített, és ezekről a hamisítványt a valódinak kb. megfelelő színnel fehér velinpapírra nyomta.”⁴¹

Összefoglalás és kitekintés

Az arany valutarendszerre való áttéréssel az Osztrák-Magyar Monarchia pénzügyi rendszere megszilárdult, a valutarendezés tehát sikeresnek mondható, habár a tiszta aranyvalutát nem sikerült megvalósítani. Ennek ellenére a korona Európa, sőt a világ egyik legerősebb és legjobb valutájának számított az első világháború kitérésekor. Mivel az előző pénzügyi rendszer ezüst I forintosai értékpenzként a korona-fillér pénzügyi rendszer fennállása idején végig forgalomban maradtak, emiatt a kortárs pénzügyi szakemberek a Monarchia aranyalapon nyugvó valutáját joggal nevezték sántának. A korona inflációja 1918-ig mérhetőnek mondható, s csak az elvesztett világháborút követően vett nagy lendületet, ahogy ez az egyre növekvő címleteken keresztül jól nyomon követhető, egészen a legmagasabb, egymillió koronás címletig. A pénzügyi stabilizációt 1925-ben egy új pénzügyi rendszer, a pengő-fillér bevezetésével sikerült megoldani.

Molnár Péter

Kalotaszeg iskolái Trianon után

A XIX–XX. század fordulóján Kalotaszegen a korszerű népoktatást a magyar állami iskolákban folyó tanítás jelentette. A kalotaszegi református felekezeti iskolák a modern polgári oktatást bevezető Eötvös-féle népiskolai törvény követelményeinek nehezen tudtak megfelelni, emiatt az egyházközségek fokozatosan lemondtak iskolafenntartó jogukról a magyar állam javára és a református iskolák épületeit, felszerelését átadták állami iskolák szervezésére. Jellemző a bánffyhunyadi iskola esete, ahol 1874-ben a református egyház a református iskola 3 hold 330 négyzetöl telkét a rajta lévő épületekkel, felszereléssel haszonbérbe adta a magyar állami iskolának, a szerződésben azonban kikötötte, hogy a tulajdonjogát a jövőben is fenntartja, valamint azt, hogy az ingatlant csakis magyar iskolának adja bérbe. A magyar állam a megegyezés szerint az egyháznak évente 600 korona bért fizetett.

A XX. század első évtizedének végére Kalotaszeg iskolahálózatában jelentős változások történtek, a felekezeti oktatás háttérbe szorult, az állami oktatás pedig számbeli súlyával, szervezettségével, anyagi lehetőségeivel a vidék népoktatásának irányítója lett. Az 1910–1911. tanévben Kalotaszegen a 42 iskola közül 33 állami 6 református felekezeti, 2 községi és 1 EMKE iskola működött.

⁴⁰ 1911. évi 3.367/P. M. számú körrendelet valamennyi pénzügyi hatósághoz és állami pénztárhoz az 1910. évi 100 koronás bankjegyhamisítványok ismertetése tárgyában. 1911. szeptember 5. In: PK. 1911. 24. sz. szeptember 10. 775–777. old.; 1911. évi 3.785/P. M. számú körrendelet valamennyi pénzügyi hatósághoz és állami pénztárhoz az 1907. évi 20 koronás bankjegyhamisítványok ismertetése tárgyában. 1911. október 8. In: PK. 1911. 26. sz. október 10. 820–821. old.; 1911. évi 126.349. P. M. számú körrendelet valamennyi pénzügyi hatósághoz és állami pénztárhoz az 1907. évi 20 koronás bankjegyhamisítványok ismertetése tárgyában. 1911. november 14. In: PK. 1911. 29. sz. november 20. 895–896. old.; 1912. évi 45.216. P. M. számú körrendelet valamennyi pénzügyi hatósághoz és állami pénztárhoz az 1907. évi 20 koronás bankjegyhamisítványok ismertetése tárgyában. 1912. április 23. In: PK. 1912. 12. sz. május 1. 295–296. old.

⁴¹ PK. 1911. 29. sz. november 20. 895. old.